

Izvori za proučavanje životopisa Gotame Buddhē

Horvatek, Valentina

Master's thesis / Diplomski rad

2020

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, University of Zagreb, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište u Zagrebu, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:131:124396>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-08-19**

Sveučilište u Zagrebu
Filozofski fakultet
University of Zagreb
Faculty of Humanities
and Social Sciences

Repository / Repozitorij:

[ODRAZ - open repository of the University of Zagreb
Faculty of Humanities and Social Sciences](#)

Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu
Odsjek za indologiju i dalekoistočne studije
Katedra za indologiju

**IZVORI ZA PROUČAVANJE ŽIVOTOPISA GOTAME
BUDDHE**

Diplomski rad

Studentica: Valentina Horvatek

Mentor: Višnja Grabovac

Zagreb, listopad 2020.

University of Zagreb
Faculty of Humanities and Social Sciences
Department of Indology and Far Eastern Studies

**THE SOURCES FOR THE STUDY OF THE BIOGRAPHY OF
GOTAMA BUDDHA**

Master's Thesis

Student: Valentina Horvatek

Mentor: Višnja Grabovac

Zagreb, October 2020.

Ja, **Valentina Horvatek**, kandidatkinja za magistru indologije, izjavljujem da je ovaj magistarski rad rezultat isključivo mogega vlastitog rada, da se temelji na mojim istraživanjima te da se oslanja na objavljenu literaturu kao što to pokazuju korištene bilješke i bibliografija. Izjavljujem da nijedan dio magistarskog rada nije napisan na nedozvoljen način, odnosno prepisan iz kojega necitiranog rada. Isto tako izjavljujem da nikoji dio rada ne krši bilo čija autorska prava. Izjavljujem, također, da nijedan dio rada nije iskorišten za koji drugi rad pri bilo kojoj visokoškolskoj, znanstvenoj ili radnoj ustanovi.

Sadržaj

UVOD.....	1
1. IZVORI ZA PROUČAVANJE KLJUČNIH EPIZODA ŽIVOTOPISA GOTAME BUDDHE SAČUVANI NA PĀLIJU.....	2
Pālijski kanon Tipiṭaka – opće odrednice	2
1.1. Vinayapiṭaka.....	3
1.1.1. Suttavibhaṅga	3
1.1.2. Khandhakā	3
1.1.3. Parivāra	3
1.2. Suttapiṭaka	4
1.2.1. Dīghanikāya	4
1.2.2. Maḍḍhimanikāya.....	5
1.2.3. Saṃyuttanikāya	5
1.2.4. Aṅguttaranikāya	5
1.2.5. Khuddakanikāya.....	6
1.3. Nidānakathā (Priča o podrijetlu)	8
2. KLJUČNE EPIZODE BUDDHINA ŽIVOTOPISA.....	9
2.1. Rođenje	9
2.2. Odlazak u beskućništvo	11
2.3. Probuđenje.....	15
2.4. Pokretanje kotača nauka.....	18
2.5. Ulazak u konačnu nibbānu	23
3. SANSKRTSKI IZVORI	27
3.1. Mahāvastu	27
3.2. Lalitavistara	27
3.3. Buddhaćarita.....	28
Zaključak	29
Popis pokrata.....	30
Popis literature	31

Izvori za proučavanje životopisa Gotame Buddhe

Sažetak

Cilj je ovoga rada dati prikaz najvažnijih pālijskih i sanskrtskih izvora za proučavanje životopisa Gotame Buddhe. Pri tome će se veća pažnja dati pālijskim kanonskim izvorima kako zbog njihove starosti tako i zbog činjenice da pālijski kanon predstavlja jedini u cijelosti sačuvan kanon neke buddhističke škole. Uz pālijski kanon Tipiṭaku, u radu će se pružiti i uvid u sadržaj Nidānakathe, drugog važnog pālijskog izvora. U središnjem su dijelu ovoga diplomskoga rada izdvojene ključne epizode Buddhina života. Te su njegovo rođenje, odlazak u beskućništvo, Probuđenje, Pokretanje kotača nauka te ulazak u konačnu *nibbānu*. Svaka epizoda oprimjerena je izvornim ulomcima iz Tipiṭake, a dani su i njihovi prijevodi na hrvatski jezik. Kao dodatak su radu ukratko predstavljene i opisane životopisi Buddhe sačuvani na sanskrtu - Mahāvastu, Lalitavistara i Buddha-carita.

Ključne riječi: životopis, Buddha, Tipiṭaka, Nidānakathā, pāli, Mahāvastu, Lalitavistara, Buddha-carita, buddhistički sanskrit

Sources for the Study of the Biography of Gotama Buddha

Abstract

The paper aims at presenting the most important Pāli and Sanskrit sources for the study of the biography of Gotama Buddha. Greater importance is given to Pāli canon Tipiṭaka since it represents the oldest and only buddhist canon preserved in its entirety. The content of Nidānakathā, the second most important Pāli source, is also described. The central part of the thesis contains the key episodes of the Buddha's life, i.e. birth, home-leaving, awakening, turning the wheel of knowledge and entering the final *nibbāna*. Each episode is exemplified by original passages from the Pāli canon Tipiṭaka together with their translations into the Croatian language. As a useful addenda to the Pāli sources, Sanskrit sources, namely Mahāvastu, Lalitavistara and Buddhacarita, are also briefly presented.

Key words: biography, Buddha, Tipiṭaka, Nidānakathā, pāli, Mahāvastu, Lalitavistara, Buddhacarita, buddhist sanskrit

Uvodna napomena

Budući da će u radu biti predstavljeni pālijski i sanskrtski izvori za proučavanje Buddhina životopisa, upotrebljavat će se i pālijske i sanskrtske (skt.) inačice riječi istoga značenja. Drugim riječima, kada riječ bude o pālijskim izvorima koristit će se pālijske inačice (*Gotama, sutta, dhamma, nibbāna* itd.) dok će se pri predstavljanju sanskrtskih izvora upotrebljavati sanskrtske inačice (*Gautama, sūtra, dharmā, nirvāṇa*). Gdje se bude smatralo potrebnim, dat će obje inačice. Također, budući da je najveći dio rada posvećen pālijskim izvorima, prvo će se navesti pālijska, a potom sanskrtska. Nadalje, riječ Buddha pisana velikim početnim slovom odnosi se na povijesnog Gotamu/ Gautamu Buddhu dok se riječ buddha pisana malim početnim slovom odnosi na klasu bića. Popis se pokrata nalazi na kraju rada.

UVOD

U ovome će se radu predstaviti najvažniji izvori za proučavanje životopisa Gotame /skt. Gautame Buddhē od njegova rođenja pa sve do ulaska u konačnu *nibbānu/ nirvāṇu*. U radu će biti opisani reprezentativni pālijski i sanskrtski izvori koji su imali važan utjecaj na razvoj općeg znanja o Buddhinu životu te bitnu ulogu u oblikovanju buddhizma kao duhovnoga pokreta. Naglasak će biti stavljen na pālijske izvore iz kojih će se u radu crpiti tekstovi za predstavljanje ključnih epizoda Buddhina životopisa dok će se sanskrtski izvori predstaviti u osnovnim crtama. Rad će biti podijeljen u tri glavna poglavlja. U prvome će se predstaviti pālijski izvori – kanon Tipiṭaka, koji pripada školi theravādi i Nidānakathā, uvod u komentar uz kanonsku knjigu Āṭaka. Dat će se najprije ključni podatci o vremenu i mjestu nastanka kanona te jeziku na kojem je sastavljen, a potom će se pažnja posvetiti zbirkama tekstova od kojih je kanon sačinjen i njihovu sadržaju. U zasebnome će se potpoglavlju predstaviti i Nidānakathā. U drugome će se poglavlju izdvojiti ključne biografske epizode životopisa Gotame Buddhē. Dat će se ulomci izvornih tekstova kao i njihovi prijevodi. U trećem će se poglavlju ukratko predstaviti Mahāvastu, Lalitavistara te Buddhačarita, tri značajna životopisa mlađega postanka i sastavljena na sanskrtu.

1. IZVORI ZA PROUČAVANJE KLJUČNIH EPIZODA ŽIVOTOPISA GOTAME BUDDHE SAČUVANI NA PĀLIJU

Pālijski kanon Tipiṭaka – opće odrednice

Buddhistički kanon sastavljen na jeziku pāliju naziva se Tipiṭaka (dosl. Tri košare, skt. Tripiṭaka). Pripada školi therāvādi koja je i danas prisutna na Šri Lañki ali i u Burmi, Laosu, Tajlandu i Kambodži. Iako su i druge buddhističke škole, kao što su primjerice sarvāstivāda i mahāsaṅghika, imale svoj kanon, jedino je kanon škole theravāde sačuvan u cijelosti zbog čega ima posebnu vrijednost ne samo za proučavanje razvoja buddhizma već i za proučavanje životopisa njegova osnivača. Prema predaji, kanon je na Šri Lañku donio Mahinda, mlađi brat ili sin kralja Aśoke nakon trećega sabora održanoga u 3. st. pr. n. e. u Pataliputti (skt. Pataliputra). Kanon se prenosio usmenim putem sve do početka nove ere kada je zapisan na Šri Lañki, u vrijeme vladavine kralja Vaṭṭagāmaṅija (103. g. pr. n. e. do 89.).

Kada je riječ o jeziku na kojemu je kanon sastavljen, valja istaknuti da se on nigdje u kanonskim tekstovima ne naziva pāli. Riječ pāli nalazi se u kronikama i komentarima uz kanon ali tu je njezino značenje (kanonski, izvorni) tekst i koristi se kao opreka komentaru uz tekst (*aṭṭhakathā*). To potkrepljuje i činjenica da se riječ pāli u komentarima koristi i kao sinonim za Buddhinu riječ (*buddhavaćana*). Čini se da je uporaba riječi pāli u značenju jezika na kojemu su kanonski tekstovi sastavljeni rezultat krivoga tumačenja složenice *pāli-bhaṣa* (jezik tekstova) pri čemu se riječ pāli protumačila kao ime jezika. Ipak, analiza kanonskih tekstova pokazuje utjecaje različitih dijalekata. Theravādski buddhisti smatraju da je pāli izvorni jezik buddhizma, odnosno da je pāli jezik kojim se služio i sam Buddha. Međutim, ta je tvrdnja među zapadnim autorima gotovo jednoglasno odbačena. Pāli je srednjoindijski jezik koji se ubraja među starije prakrte ali pitanje njegova podrijetla nije riješeno. Smatra se da nije homogen jezik, već da predstavlja svojevrsnu mješavinu dijalekata.

Kanon se dijeli na tri glavna dijela ili tri košare (*piṭaka*). To su Vinayapiṭaka (Košara redovničke discipline), Suttapiṭaka (Košara poučnih razgovora) i Abhidhammapiṭaka (Košara razmatranja o nauci).¹ Posljednja je košara najmlađega postanka, a kako nije relevantna za proučavanje Buddhina životopisa, njezin će se sadržaj izostaviti iz pregleda sadržaja kanonskih zbirki danoga u sljedećim potpoglavljima.² Podjela na tri košare nije, kako se čini,

1 Nazivi košara preuzeti iz: Katičić (1973: 153).

2 Abhidhammapiṭaka treća je i najmlađa od tri „košare“ koje zajedno čine pālijski kanon. Riječ *abhidhamma* nalazi se u Vinayapiṭaki i Suttapiṭaki, a čini se da je u porijeklu riječ o prijedlogu abhi-, zajedno s riječju *dhamma*, sa značenjem „što se tiče dhamme“. Opširnije u: Nakamura (1986: 104).

najranija. U kanonskim se tekstovima nerijetko susreće podjela na dvije košare (*Dvipiṭaka*) pri čemu se tekstovi dijele na *dhammu* (skt. *dharma*, nauk) i *vinayu* (pitanja redovničke discipline). Istaknuti komentator Buddhaghoṣa (5. st.) navodi i druge načine klasifikacije kanonskih tekstova. Među njima je i podjela tekstova na devet *aṅgi*, odnosno devet članova ili udova: *sutta*, *geyya*, *veyyākaraṇa*, *gāthā*, *udāna*, *itivuttaka*, *ḍātaka*, *abbhutadhama* i *vedalla*. Ta podjela predstavlja popis književnih vrsta koje su prisutne u kanonskim tekstovima.³

1.1. Vinayapiṭaka

Vinayapiṭaka ili Košara redovničke discipline regulira samostanski život i svakodnevne poslove redovnika i redovnica u skladu s pravilima koja se, prema predaji, pripisuju samome Buddhi. Vinayapiṭaka je podijeljena u tri dijela: Suttavibhaṅga (Tumačenje sutta), Khandhaka (Odsječci) i Parivāra.

1.1.1. Suttavibhaṅga

Suttavibhaṅga dijeli se na dva veća poglavlja: Pārāḍika i Paćcittiya. Pārāḍika donosi popis teških prijestupa zbog kojih redovnik ili redovnica bivaju isključeni iz reda, dok Paćcitiya obrađuje lakše prijestupe koji zahtijevaju pokoru. Jezgra je Suttavibhaṅge Patimokkha, odnosno ispovjedni formular kojim je obuhvaćeno 227 pravila za redovnike i 311 pravila za redovnice. Recitirao se o punom i mladom mjesecu tijekom ceremonije ili obreda koji se zove uposatha.

1.1.2. Khandhakā

Khandhakā (Odsječci) uređuju život unutar redovničke zajednice te donose propise vezane uz organizaciju različitih redovničkih ustanova. Taj se dio Vinayapiṭake dijeli dalje na Mahāvaggu (Veliki odsječak) i Ćullavaggu (Manji odsječak). Na početku se Mahāvagge nalazi i dulji prikaz Buddhina života od Probuđenja preko prve propovijedi pa do pridobivanja prvih sljedbenika i početka redovničke zajednice. Ćullavagga sadrži, između ostaloga, i dva poglavlja (11. i 12.) u kojima se opisuju prva dva buddhistička sabora.

1.1.3. Parivāra

Parivāra je zbirka devetnaest kraćih tekstova sastavljenih u formi pitanja i odgovora. Mlađega je postanka, a sastavljena je vjerojatno na Śri Lañki istovremeno s Abhidhammapiṭakom. Ne posjeduje osobitu književnu vrijednost.

³ Opširnije u: Hinüber (1996: 7).

1.2. Suttapiṭaka

Suttapiṭaka (skt. Sūtrapiṭaka) ili Košara poučnih razgovora opsežna je zbirka tekstova koji predstavljaju glavni izvor za poznavanje Buddhina ili buddhističkoga nauka (dhamma, skt. dharma). U kontekstu Suttapiṭake riječ sutta (skt. sūtra) znači izlaganje nauke. To su uglavnom Buddhine propovijedi (ili rjeđe propovijedi njegovih učenika) iznesene u prozi, a ponekad sadrže i stihove. Obično imaju kratak uvod u kojem su navedene okolnosti u kojima je sutta iznesena. Sutte započinju frazom evaṃ me sutam (ovako sam čuo). Oblik se sutta pripisuje Buddhinom učeniku Ānandi koji ih je prema sjećanju iznio na prvom buddhističkom saboru održanom, prema therāvadskoj tradiciji, nedugo nakon Buddhine smrti u gradu Rājagahi (skt. Rājagṛha).

Suttapiṭaka se sastoji se od pet *nikāya*, odnosno pet zbirki tekstova: Dīghanikāya (skraćeno DN), Maḍḍhimanikāya (MN), Saṃyuttanikāya (SN), Aṅguttaranikāya (AN) i Khuddakanikāya (KN).⁴

1.2.1. Dīghanikāya

Dīghanikāya ili Zbirka poučnih razgovora sadrži 34 sutte podijeljene u tri dijela: Sīlakhandavagga, Mahāvagga i Paṭikavagga. Sīlakhandavagga (sutte 1–13) za svoj predmet ima ćudoređe (sīla, skt. śīla). Među suttama u ovome dijelu Dīghanikāye važna je Brahmaḍālasutta (Izlaganje o brahmanskoj mreži) u kojoj Buddha pobija učenja brahmanskih škola. Mahāvagga (sutte 14–23) sadrži po mnogočemu možda najvažniju suttu Dīghanikāye – Mahāparinibbānasuttu (DN 16, skt. Mahāparinirvāṇasūtra). U toj su suttu opisani posljednji mjeseci života Gotame Buddhete njegova smrt ili ulazak u konačnu nibbānu/ skt. nirvāṇa. Iako sadrži neke vrlo stare predaje o Buddhinu životu, tekst je, po svemu sudeći, obilno proširivan pa je konačna redakcija ove sutte relativno mlada.⁵ Za proučavanje je životopisa Gotame Buddhete važna i Mahāpadānasutta (DN 14) koja sadrži predaju o prethodnim buddhama kao i sustavno iznesen životopis buddhe Vipassina koji u bitnome nalikuje na životopis Gotame Buddhete. Nije sasvim sigurno je li predaja o životu buddhe Vipassina utjecala na predaju o životu Gotame Buddhete ili obratno. Među suttama sadržanim u Paṭikavaggi (sutte 24–34) važna je Lakkhaṇasutta (DN 30) u kojoj se nabrajaju 32 znaka tjelesnoga savršenstva Gotame Buddhete. Ta su savršenstva u kasnijem buddhizmu shvaćena

4 U sanskrtskim se tekstovima riječ *nikaya* zamjenjuje riječju *āgama* (predaja).

5 Katičić (1973: 162).

kao rezultat dobrih djela koje je Buddha izvršio u svojim prijašnjim egzistencijama, a u kojima se naziva bodhisatta (skt. bodhisattva).

1.2.2. Maḍḍhimanikāya

Maḍḍhimanikāya ili Zbirka srednje dugih izlaganja sadrži 152 sutte raspoređene u tri grupe: Mūlapaṇṇāsapāli, Maḍḍhimapaṇṇāsapāli i Uparipaṇṇāsapāli. Svaka je od triju grupa podijeljena u pet vagga ili odjeljaka, a svaki je odjeljak, osim posljednjega koji sadrži dvanaest sutta, podijeljen u deset sutta.

Maḍḍhimanikāya sadrži sutte raznolika sadržaja i različitog vremena nastanka. Uz sutte u kojima se iznose ključne buddhističke doktrine u Maḍḍhimanikāyi se nalaze i sutte koje sadrže buddhističke legende i parabole kao i vrijedne kulturno-povijesne podatke. Maḍḍhimanikāya je dragocjena i kao izvor za proučavanje Buddhina životopisa. Među biografskim suttama valja istaknuti Ariyapariyesanasuttu (MN 26), Mahāsaćakkasuttu (MN 36), Dvedhavitakkasuttu (MN 19) i Bhayabheravasuttu (MN 4) koje sadrže opis Buddhina života od odluke o odlasku u beskućništvo preko opisa trapljenja i Probuđenja pa sve do osnivanja redovničke zajednice.

1.2.3. Saṃyuttanikāya

Saṃyuttanikāya ili Zbirka izlaganja razvrstanih u skupine podijeljena je u pet vagga ili odjeljaka: Sagāthavagga, Nidānavagga, Khandhavagga, Salāyatanavagga i Mahāvagga. Svaka je vagga nadalje podijeljena na saṃyutte (skupine), odnosno na tekstove grupirane prema svome sadržaju. Saṃyuttanikāya ukupno sadrži 56 saṃyutta, u kojima je sadržano nešto manje od tri tisuće sutta.⁶ Među najvažnije se sutte Saṃyuttanikāye ubraja Dhammaćakkappavattanasutta (SN 56. 12, skt. Dharmācakrapravartanasūtra) ili sutta o stavljanju u pokret kotača nauke“. Ta sutta donosi opis sadržaja Buddhine prve propovijedi održane pred petoricom isposnika u Benaresu. Ona je uvrštena u Saćcasāmyuttu ili u skupinu izlaganja o plemenitim istinama. Mārasāmyutta je također važna za proučavanje Buddhina životopisa jer sadrži sutte u kojima se opisuju Buddhini susreti s demonom ili napasnikom Mārom.

1.2.4. Aṅguttaranikāya

Aṅguttaranikāya ili Zbirka izlaganja s jednim članom više sastoji se od 2308 sutta podijeljenih u 11 nipāta ili odsjeka. Pri podjeli sutta na odsjeke redaktori su se vodili numeričkim načelom.

6 Točan broj sutta teško je sa sigurnošću odrediti.

Drugim riječima, u prvome se poglavlju obrađuje predmeti koji su jedinstveni (npr. jedan je Buddha, jedan je um), u drugome predmeti kojih je dva (npr. dvije stvari kojih se treba kloniti, dva razloga za život u šumi), u trećemu predmeti kojih je tri (npr. tri vrste hvalevrijednih dijela, tri vrste prijestupa) i tako dalje. Sutte su uglavnom vrlo kratke i mnoge od njih ne posjeduju osobitu književnu vrijednost. Kada je riječ o životopisu Gotame Buddhe, valja istaknuti opis Buddhina života prije negoli je odlučio napustiti svoj dom i roditelje te otići u beskućništvo, a koji se nalazi u trećoj nipāti (AN 3. 39).

1.2.5. Khuddakanikāya

Khuddakanikāya ili Zbirka manjih komada sastoji se od petnaest heterogenih djela različite duljine i različita vremena nastanka. Dijelovi Khuddakanikāye navedeni su po redoslijedu kojim su uvršteni u zbirku:

1. Khuddakapāṭha (Kazivanje malih komadića ili Mala čitanka) je zbirka od devet kratkih komada sakupljenih iz kanona. Sastavljena najvjerojatnije u praktične svrhe, odnosno kao svojevrsni priručnik ili katekizam za redovnike.

2. Dhammapāda (Riječ nauke) jest zbirka od 423 stiha raspoređena u 26 poglavlja. Posjeduje iznimnu književnu vrijednost, a njezina popularnost među buddhistima ne jenjava.

3. Udāna (Zanosne izreke) ima osam poglavlja od kojih svako sadrži deset sutta koje završavaju svečanom izrekom (*udāna*).

4. Itivuttaka (Tako je rečeno) se sastoji od 112 sutta raspoređenih u četiri nipāte podijeljenih u vagge, a pisana je mješavinom proze i stiha.

5. Suttanipāta (Mala zbirka izlaganja) broji 1149 stihova, a sadrži nekoliko prozних ulomaka raspoređenih u pet vagga. Dijelovi Suttanipāte prisutni su i drugim dijelovima kanona. Činjenica da su stihovi Suttanipāte nerijetko citirani i u drugim buddhističkim djelima svjedoči o vrlo ranom postanku ovoga djela.

6. Vimanāvatthu (Priče o božanskim palačama) sadrži 83 pripovijesti podijeljene u sedam vagga. Tu se opisuju božanske palače bića kojima je dano da uživaju nakon smrti budući da su se, zbog dobrih djela u prijašnjim egzistencijama, ponovno rodili kao nebesnici.

7. Petavatthu (Priče o sablastima) se sastoji od 51 priče podijeljene u četiri vagge u kojima se pripovijeda o pokojnicima koji pate zbog loših djela iz prijašnjih života.

Petavatthu i Vimanāvatthu dijele neka zajednička obilježja. Među zapadnim se autorima uglavnom smatraju djelima manje književne vrijednosti.

8. Theragāthā (Pjesme redovnika) i

9. Therīgathā (Pjesme redovnica) zbirke su stihova pripisanih imenovanim redovnicima i redovnicama. Obje su zbirke izuzetno cijenjene i posjeduju veliku književno-povijesnu vrijednost.

10. Āṭaka je zbirka stihova koji se odnose na Boddhisattu (skt. Boddhisattva), odnosno na Buddhu u nekoj od njegovih prijašnjih egzistencija. Mnogi stihovi nisu razumljivi bez proznoga okvira koji je dan u komentaru uz tu zbirku (Āṭakatṭhakathā), a koji se tradicionalno pripisuje Buddhaghoṣi (5. st.). Stihovi su raspoređeni u nipāte prema broju koje sadrže. Primjerice u *ekanipāti* stihovi sadrže samo jednu strofu. No u nipātama čiji naziv sadrži višu brojku, broj strofa ne poklapa se uvijek s nazivom nipāta, kao što je slučaj u posljednjoj nipāti koja se sastoji od deset iznimno dugačkih strofa i čiji je naziv *mahānipāta*. Nadalje, zanimljiva je činjenica da su mnoge pripovijesti sačuvane u komentaru postale āṭakama spominjanjem čak i najsitnijeg detalja koji se mogao povezati s Boddhisattom. Te su pripovijesti, čini se, vrlo rano postale popularne i omiljene među narodom te su postale važno sredstvo u širenju i udomaćivanju buddhizma na novim područjima.

11. Niddesa (Pouka) ili Mahāniddesa (Velika pouka) jedini je komentar uz Suttavibhaṅgu uvršten u kanon, a vezan je uz dva odjeljka Suttanipāte. Pripisuje se redovniku Sāriputti.

12. Paṭisambhidāmagga (Put k raščlambi) djelo je koje po sadržaju pripada Abhidhammapiṭaki. Nije poznato zašto je uvršteno u Khuddakanikāyu. U ovom djelu prikazane su sustavno izložene neke od važnih buddhističkih filozofskih i doktrinarnih tema.

13. Apadāna (Junačko djelo) sadrži pripovijesti o plemenitim djelima koja su izvršili redovnici i redovnice u svojim prijašnjim egzistencijama, a koja su bila preduvjet za njihovo stjecanje statusa arhanta u posljednjoj egzistenciji. Djelo sadrži 550 legendi o redovnicima (*thera*) i 40 legendi o redovnicama (*therī*), a u kojima se veličaju plemenita djela iz njihovih prijašnjih života.

14. Buddhavaṃsa (Podrijetlo/ loza buddhâ) je djelo u kojem se opisuju životi 24 prethodnika povijesnog Buddhe, počevši od buddhe Dīpaṅkare (poglavlja 3–26). Valja istaknuti da se u Vinayapiṭaki i Dīghanikāyi spominje samo šest Gotaminih prethodnika.

Životopis Gotame Buddhhe iznesen je u 27. poglavlju. U poglavlju 29 navode se imena buddhi koji su prethodili Dīpaṅkari, a naviješta se i pojava budućega buddhe Metteye. U posljednje se, 30. poglavlju, donosi opis raspodjele Buddhinih relikvija.

15. Ćariyāpiṭaka (Košara o ispravnom ponašanju) jest petnaesta i posljednja knjiga Khuddakanikāye. Sastoji se od 35 đātaka, odnosno pripovijesti o prijašnjim egzistencijama Gotame Buddhhe, a kojima je cilj ilustrirati savršenstva u vrlinama. Ovo je jedini naslov u Tipiṭaki koji sadrži riječ *piṭaka*.

1.3. Nidānakathā (Priča o podrijetlu)

Nidānakathā je uvod u komentar uz kanonsku zbirku Đātaka. Taj je komentar sastavljen vjerojatno oko 5. stoljeća, a naziva se *Đātakatṭhavaṇṇanā*. Tradicionalno se pripisuje Buddhaghoṣi. Nidānakathā je podijeljena u tri poglavlja:

1. Priča o dalekoj prošlosti (*durenidāna*) donosi prikaz Bodhisattina zavjeta pred buddhom Dīpaṅkarom. Prati dalje njegov put kroz mnogobrojne prijašnje egzistencije u kojima se susretao s prijašnjim buddhama i neprestano potvrđivao svoj zavjet o postizanju Probuđenja. Poglavlje završava Bodhisattinim rođenjem u nebesima Tusita gdje bira obitelj i mjesto svoga sljedećega i posljednjega rođenja.
2. Priča o ne tako dalekoj prošlosti (*avidūrenidāna*) započinje Bodhisattinim začecem i rođenjem u obitelji kralja Suddhodane i kraljice Māye, a završava opisom njegova Probuđenja.
3. Priča o sadašnjosti (*santikenidāna*) donosi sažet opis prve Buddhine propovijedi i začetka redovničke zajednice, a završava opisom darivanja trgovca Anāthapindike koji je redovničkoj zajednici na korištenje ustupio šumarak Đetu.⁷

Nidānakathā predstavlja najraniji sačuvani sustavni životopis Gotame Buddhhe theravādske tradicije. Iako nije cjelovit (završava osnivanjem redovničke zajednice i ne donosi opis Buddhine smrti), to je djelo od iznimne važnosti. Premda su epizode Buddhina života nerijetko urešene čudesnim i fantastičnim detaljima, taj životopis, u odnosu na neka kasnija djela sačuvana na sanskrtu, ipak obiluje ulomcima koji se mogu okarakterizirati kao uspomene na povijesnog Gotamu.

7 Norman (1983: 78).

2. KLJUČNE EPIZODE BUDDHINA ŽIVOTOPISA

2.1. Rođenje

Prema buddhističkoj predaji, imena Buddhinih roditelja bila su Māyā i Suddhodana, a obitelj je svoj dom imala u gradu Kapilavatthu (skt. Kapilavastu). Māyā se porodila za vrijeme putovanja prema očinskoj kući, u parku Lumbinī. Prema kasnijoj predaji, rodila je Buddha iz desnog boka te nije osjećala bol. Nakon što se Buddha rodio, s Himalaje se spustio mudrac Asita koji je predvidio da dječak ima dva puta pred sobom. Ako ostane kod kuće, postat će kralj koji će ujediniti svijet; ako ode u beskućništvo, postat će buddha.

Najdetaljniji se opis Buddhina rođenja unutar pālijskoga kanona nalazi u Aćchariyābhūtaḍḍhammasutti. Niže je dan ulomak u kojem se opisuje trenutak rođenja.

Izvorni tekst (MN 123, Aćchariyābhūtaḍḍhammasutta):⁸

„Sammukhā me taṃ, bhante, Bhagavato sutam sammukhā paṭiggahītam:-- Yathā kho pan', Ānanda, aññā itthikā nisinnā vā nipannā vā vijāyanti, na h'; evaṃ Bodhisattam Bodhisattamātā vijāyati; ṭhitā va Bodhisattam Bodhisattamātā vijāyātīti. Yam pi, bhante, . . . idam p' aham, bhante, acchariyam abbhutadhammaṃ dhāremi.“

Prijevod:⁹

Čuo sam i naučio ovako, o poštovani, iz usta Blaženog: „Nadalje, o Ānanda, druge se žene porađaju sjedeći ili ležeći, ali ne i Bodhisattina majka. Bodhisattina majka rodila je Bodhisattu stojeći.“ To sam također, o poštovani, zapamtio kao izvanrednu i čudesnu osobinu Blaženoga.

Buddhino rođenje nalazi se opisano i u Nālakasutti Suttanipāte .

Izvorni tekst (Suttanipāta, 3.11):

*„So bodhisatto ratanavaro atulyo,
Manussaloke hitasukhatthāya jāto;
Sakyāna gāme janapade lumbineyye,*

⁸ Izvorni su tekstovi preuzeti s mrežnih stranica Sutta central-a (Early Buddhist texts, translations, and parallels): <https://suttacentral.net/> (pristupano: rujan, 2020.).

⁹ Prijevod na hrvatski jezik slijedi prijevod na engleski jezik B. Sujata. Sujato, Bhikkhu (2018): <https://suttacentral.net/mn123/en/sujato> (pristupano: rujan, 2020.).

*Tenamha tuṭṭhā atiriva kalyarūpā.
So sabbasattuttamo aggapuggalo,
Narāsabho sabbapajānamuttamo;
Vattessati cakkamisivhaye vane,
Nadaṃva sīho balavā migābhībhū. “*

Prijevod:¹⁰

Bodddhisattva, dragocjeni dragulj bez premca, rodio se u gradu Sakya, u gaju Lumbinī za dobrobit i blagostanje ljudskoga svijeta. Zato smo oduševljeni i potpuno ushićeni. On, među svima najviše biće, najodličniji čovjek, moćan bik među ljudima, nadmoćan svim bićima, pokrenut će kotač u šumi vidioca, poput lava koji riče, najmoćnije zvijeri.

Odmah po rođenju Bodddhisatta je čvrsto stao na tlo i napravio sedam koraka govoreći: „Ja sam najviši na svijetu, Ja sam najbolji na svijetu, Ja sam Najviše na svijetu; ovo je moje posljednje rođenje; sada više nema obnove bića u budućim životima.“¹¹

Izvorni tekst (MN 123, Acchariyābhūtaḍḍhammasutta):

„Sammukhā metaṃ, bhante, bhagavato sutam, sammukhā paṭiggahitam: ‘sampatijāto, ānanda, bodhisatto samehi pādehi pathaviyaṃ patiṭṭhahitvā uttarābhimukho sattapadavītiḥārena gacchati, setamhi chatte anudhāriyamāne, sabbā ca disā viloketi, āsabhiṅca vācaṃ bhāsati—aggohamasmi lokassa, jeṭṭhohamasmi lokassa, seṭṭhohamasmi lokassa. Ayamantimā jāti, natthi dāni punabbhavo’ti. Yampi, bhante ... pe ... idampāhaṃ, bhante, bhagavato acchariyaṃ abbhutadhammaṃ dhāremi. (18)“

Prijevod:¹²

Čuo sam i naučio ovako iz usta Blaženog: „Odmah po rođenju, o Ānanda, stao je Bodddhisatta čvrsto na svoje noge. Okrenut ka sjeveru, napravio je sedam koraka te sa suncobranom iznad sebe, pregledao je sve četiri strane svijeta pa rekao: ‘Ja sam najviši na svijetu. Ja sam najsnažniji na svijetu! Ja sam najodličniji na svijetu! Ovo je moje posljednje

10 Prijevod na hrvatski jezik slijedi prijevod L. K. Millsa na engleski jezik (<https://suttacentral.net/snp3.11/en/mills>). Laurence K., Mills (2015.), (pristupano: rujan, 2020.).

11 Nāṇamoli (1972: 5).

12 Prijevod na hrvatski jezik slijedi prijevod B. Sujata na engleski jezik (<https://suttacentral.net/mn123/en/sujato>). Sujato, Bhikkhu (2018.) (pristupano: rujan, 2020.).

rođenje. Nema više novih preporoda. Sada više nema budućih života.”“ To sam također zapamtio kao izvanrednu i čudesnu osobinu Blaženoga.

Sedam dana nakon poroda, po povratku u Kapalivatthu, kraljica je Māyā umrla, a za budućega se buddhu nastavila brinuti kraljičina mlađa sestra Mahāpadāpatī Gotamī (skt. Mahāprađāpatī Gautamī).¹³

Među važnije se tekstove koji govore o najranijem razdoblju Buddhina života ubrajaju i Nidānakathā (Ḍāt. I. 52–53) te Mahāpadānasutta (DN 14).

2.2. Odlazak u beskućništvo

Prema predaji Buddha je svoje djetinjstvo i mladenaštvo proveo u ugodu, okružen bogatstvom. Kako je odrastao, počeo je razmišljati o egzistencijalnim problemima i podrijetlu patnje. Oslanjajući se na tradicionalne izvore, saznajemo da je u dobi od 29 godina odlučio napustiti obitelj kako bi postao lutajući isposnik.¹⁴ Opis trenutka odluke donosi i ulomak iz Mahāsaćakasutte. Niže je dan izvornik i prijevod na hrvatski jezik.

Izvorni tekst (MN 36, Mahāsaćakasutta):

„Idha me, Aggivessana pubbe va sambodhā anabhisambuddhassa bodhisattass’ eva sato etadahosi: ‘sambādhō gharāvāso rajāpatho, abbhokāso pabbajjā, na-y-idaṃ sukaraṃ agāraṃ ajjhāvasatā ekantaparipuṇṇaṃ ekantaparisuddhaṃ saṅkhalikhitaṃ brahmacariyaṃ caritaṃ, yan-nūnāhaṃ kesamassaṃ ohāretvā kāsāyāni vatthāni acchādetvā agārasmā anagāriyaṃ pabbajeyyan’ti.”

Prijevod:¹⁵

Eto, o Aggivessana. Prije Probuđenja, dok sam još bio neprobuđeni Bodhisatta, ovako sam razmišljao: „Obiteljski život je skučen i pun prašine; svetački je život na otvorenome. Nije lako, živeti kod kuće, voditi svetački život potpuno savršen i čist, nalik ulaštenoj školjki. A kako bi bilo da obrijem kosu i bradu, obučem žuti ogrtač i krenem iz domaćinskog života u beskućništvo?“

Pojedine sutte donose nešto urešeniji prikaz vremena koje je prethodilo njegovu odlasku u beskućništvo. Tako se, primjerice, u Mahāpadānasutti (DN 14) i Nidānakathi

13 Hirakawa (1915: 21).

14 Hirakawa (1915: 24); Nakamura (1987: 18).

15 Prijevod na hrvatski jezik slijedi prijevod B. Sujata na engleski jezik (<https://suttacentral.net/mn36/en/sujato>). Sujato, Bhikkhu (2018.) (pristupano: rujana, 2020.).

pripovijeda kako je u jednom trenutku poželio izaći iz palače u kojoj je živio zaštićen od svake nelagode i patnje. U četiri je navrata izašao iz raskošne palače i svaki se put suočio s jednim vidom ljudske patnje. Susreo je prvo onemoćalog starca, a zatim teško bolesnog čovjeka te mrtvacu kojega je uplakana rodbina nosila na mjesto spaljivanja. Potresen viđenim svaki se put vratio u očevu palaču odlučniji da dokuči prirodu ljudske patnje. Prilikom posljednjeg izlaska u grad ugledao je lutajućeg isposnika, smirenog i ugodnih kretnji, koji mu je bio konačni poticaj za odluku o napuštanju domicilnog života i prihvaćanju isposništva.¹⁶

Za razliku od gore prevedenog ulomka iz Mahāsaćcakasutte, u kojem se susreće neurešen i jednostavan prikaz trenutka odluke o napuštanju doma, u pojedinim se kasnijim tekstovima iznosi razrađen opis događaja koji su prethodili toj odluci. Pripovijest o četirima „viđenjima“ ili susretima s bolesnikom, starcem, mrtvacem i isposnikom postala je jedna od popularnijih i poznatijih epizoda Buddhina života. Niže su dani ulomci iz Mahāpadānasutte (DN 14) u kojima se opisuju četiri viđenja i trenutak odlaska u beskućništvo. Događaji su pripisani buddhi Vipassinu.

Izvorni tekst (DN 14, Mahāpadānasutta, susret sa starcem):

„Addasā kho, bhikkhave, vipassī kumāro uyyānabhūmiṃ niyyanto purisaṃ jinṇaṃ gopānasivaṅkaṃ bhoggaṃ daṇḍaparāyaṇaṃ pavedhamānaṃ gacchantaṃ āturaṃ gatayobbanāṃ. Disvā sārathiṃ āmantesi: ‘ayaṃ pana, samma sārathi, puriso kiṃkato? Kesāpissa na yathā aññesaṃ, kāyopissa na yathā aññesaṇ’ti. “[...]”

Prijevod:¹⁷

Dok su ga vodili po perivoju, ugledao je, o redovnici, kraljević Vipassin staroga čovjeka, pognutog, iskrivljenog, naslonjenog na štap, koji je drhtao dok je hodao, jadnoga i nestale mladosti. Vidjevši ga, obratio se kočijašu: „Reci, kočijašu! Kakav je to čovjek? Jer njegova kosa i tijelo nisu kao kod drugih ljudi.“ [...]

Izvorni tekst (DN 14, Mahāpadānasutta, susret s bolesnikom):

„Addasā kho, bhikkhave, vipassī kumāro uyyānabhūmiṃ niyyanto purisaṃ ābādhikaṃ dukkhitaṃ bāḷhagilānaṃ sake muttakarīse palipannaṃ semānaṃ aññehi vuṭṭhāpiyamānaṃ

16 Hirakawa 1915: 24.

17 Prijevod na hrvatski jezik slijedi prijevod B. Sujata na engleski jezik (<https://suttacentral.net/dn14/en/sujato#dn14:1.38.5>). Sujato, Bhikkhu (2018.) (pristupano: rujan, 2020.).

aññehi samvesiyamānaṃ. Disvā sārathim āmantesi: ‘ayaṃ pana, samma sārathi, puriso kimkato?’ [...]

Prijevod:¹⁸

Dok su ga vodili po perivoju, ugledao je kraljević Vipassin čovjeka jadnoga i ispaćenoga, teško bolesnoga, koji je ležao u vlastitoj mokraći i izmetu. Jedni su ga pokušavali podići, drugi spustiti na ležaj. Vidjevši ga, obrati se kočijašu: „Kočijašu, kakav je to čovjek?“ [...]

Izvorni tekst (DN 14, Mahāpadānasutta, susret s mrtvacem):

„Addasā kho deva kumāro uyyāna-bhūmiṃ niyyanto mahājana-kāyaṃ sannipatitaṃ nānārattānañ ca dussānaṃ milātaṃ kayiramānaṃ. Disvā maṃ etad avoca: ‘Kin nu kho so samma sārathi mahājana-kāyo sannipatito nānārattānañ ca dussānaṃ milātaṃ kayiratīti?’; ‘Eso kho deva kālakato nāmāti.’; ‘Tena hi samma sārathi yena so kālakato tena rathaṃ pesehīti.’; ‘Evaṃ devāti’; kho ahaṃ deva Vipassissa kumārassa paṭissutvā yena so kālakato tena rathaṃ pesesiṃ. Addasā kho deva kumāro petaṃ kālakataṃ. Disvā maṃ etad avoca: ‘Kim panāyaṃ samma sārathi kālakato nāmāti?’“ [...]

Prijevod:¹⁹

Dok su ga vodili po perivoju, ugledao je kraljević Vipassin mnoštvo ljudi obučenih u raznobojne tkanine s barjacima u rukama. Vidjevši ih, upita kočijaša: „Zašto, kočijašu, to mnoštvo ljudi odjeveno u raznobojne tkanine nosi barjak?“

– „Taj se, kraljeviću, naziva mrtvac.“

– „Onda, kočijašu, povezi kočiju prema mrtvacu.“

– „U redu, kraljeviću“, rekao je kočijaš kad je čuo naredbu kraljevića Vipassina pa je povezao kočiju prema mrtvacu.

Vidio je kraljević Vipassin dušu kojoj je isteklo vrijeme pa upita kočijaša: „Zašto se taj, kočijašu, naziva mrtvac?“ [...]

Izvorni tekst (DN 14, Mahāpadānasutta, susret s isposnikom):

„Addasā kho, bhikkhave, vipassī kumāro uyyānabhūmiṃ niyyanto purisaṃ bhaṇḍuṃ pabbajitaṃ kāsāyavasaṇaṃ. Disvā sārathim āmantesi: ‘ayaṃ pana, samma sārathi, puriso kimkato? Sīsampissa na yathā aññesaṃ, vatthānipissa na yathā aññesan’ti?’“ [...]

18 Ibid.

19 Ibid.

Prijevod:²⁰

Dok su ga vodili po perivoju, vidio je kraljević Vipassin čovjeka obrijane glave, otišloga u beskućništvo, ogrnutog žutim ogrtačem. Vidjevši ga, upitao je kočijaša: „Kočijašu, kakav je to čovjek? Jer njegova glava i njegova odjeća nisu kao kod drugih ljudi“. [...]

Izvorni tekst (DN 14, Mahāpadānasutta, odlazak u beskućništvo):

„Atha kho, bhikkhave, vipassī kumāro sārathim āmantesi: ‘tena hi, samma sārathi, rathaṃ ādāya itova antepuraṃ paccaniyyāhi. Ahaṃ pana idheva kesamassuṃ ohāretvā kāsāyāni vatthāni acchādetvā agārasmā anagāriyaṃ pabbajissāmī’ti. ‘ [...]

Prijevod:²¹

Tada se, o redovnici, princ obratio kočijašu: „Onda, o kočijašu, odvezi kočiju i vrati se na kraljevsko imanje. Ja ću ovdje obrijati kosu i bradu, obući žuti ogrtač oker boje i krenuti iz života domaćina u beskućništvo. ‘ [...]

Postavši isposnik, krenuo je na put i u potragu za načinom okončanja ljudske patnje. Pridružio se najprije učitelju Ālāra Kālāmi, a potom Uddaki Ramaputti (skt. Udraka Rāmaputra). Pod njihovim se vodstvom posvetio ekstatičnim praksama te ušao u posjed nadnaravnog i mistične sfere dostignuća (*samāpatti*),²² ali je nezadovoljan postignutim napustio oba učitelja. Nastavljajući svoj put i potragu, pridružio se petorici isposnika. Narednih je šest godina proveo podvrgavajući svoje tijelo teškim trapnjama kao što su potpuno mirovanje, ekstremni post i zadržavanje daha.²³ Na izmaku tjelesnih snaga i svjestan da teška trapnja ne donosi plod, odustao je od mučenja tijela i okrijepio se hranom. Vidjevši da Gotama odustaje od puta trapnje, petorica su ga isposnika napustila.

Izvorni tekst (MN 36, Mahāsaćcasutta):

„Tena kho pana maṃ, aggivessana, samayena pañca bhikkhū paccupaṭṭhitā honti: ‘yaṃ kho samaṇo gotamo dhammaṃ adhigamissati, taṃ no ārocessatī’ti. Yato kho ahaṃ, aggivessana,

20 Ibid.

21 Ibid.

22 Hirakawa (1915: 25).

23 Oldenberg smatra da ne postoje proturječja jesu li Buddhina traženja trajala šest ili sedam godina. On objašnjava da se sedam godina odnosi na cjelokupno vrijeme od napuštanja kuće do krajnjeg prosvjetljenja, a šest samo na vrijeme meditacija u Uruveli. (v. Buddha, njegov život, njegovo učenje, njegova zajednica, str. 107.); istu polemiku pronalazimo i u: Hirakawa (1915: 26).

oḷārikaṃ āhāraṃ āhāresim odanakummāsaṃ, atha me te pañca bhikkhū nibbija pakkamiṃsu: ‘bāhulliko samaṇo gotamo, padhānavibbhanto, āvatto bāhullāyā’ti. “ [...]

Prijevod:²⁴

Mislilo je pet isposnika koji su u ono vrijeme, o Aggivesana, bili uz mene: „Isposnik Gotama reći će nam svaku istinu koju shvati.“ Ali kada sam pojeo malo krute hrane, otišli su razočarani, govoreći: „Isposnik je Gotama postao popustljiv, odrekao se napora i vratio se lakomosti“. [...]

Na putu do Probuđenja susreo se raznim preprekama poput straha, sumnji i iskrivljenih viđenja. Strahovi i sumnje koji su ga pratili nerijetko su u buddhističkim tekstovima personificirani u obličju demona Māre. Taj ga je pratio i iskušavao, no nikada ga nije uspio natjerati da skrene s puta do Probuđenja.²⁵

2.3. Probuđenje

Okolnosti u kojima je postigao Probuđenje (*bodhi*) kao i sadržaj toga iskustva opisani su u sljedećim izvorima:²⁶

1. MN 4, Bhayabheravasutta
2. MN 26, Ariyapariyesanāsutta
3. MN 19, Dvedhavittakasutta
4. MN 36, Mahāsaććakasutta
5. Vin., Mahāvagga, I. 1–5
6. DN 14, Mahāpadānasutta
7. ĀtA. I. 75–76

24 Prijevod na hrvatski jezik slijedi prijevod B. Sujata na engleski jezik (<https://suttacentral.net/mn36/en/sujato>). Sujato, Bhikkhu (2018.) (pristupano: rujan, 2020.).

25 Nakamura (1987: 19).

26 Uzimajući u obzir brojnost i opširnost izvora, poglavlje će biti oprimjereno samo nekima od navedenih izvora.

Uvidjevši da ga trapljenje neće dovesti do okončanja patnje i oslobođenja od kruga neprestanog rađanja i umiranja, uputio se u grad Uruvelu. Tamo je pored neke rijeke pronašao ugodno mjesto podno stabla i odlučio da će biti u stanju zadubljenja sve dok ne postigne oslobođenje:

Izvorni tekst (MN 26, Ariyapariyesanāsutta):

„Tassa mayhaṃ, bhikkhave, etadahosi: ramaṇīyo vata bho bhūmibhāgo, pāsādiko ca vanasaṅḍo, nadī ca sandati setakā supatitthā ramaṇīyā, samantā ca gocaragāmo. Alaṃ vatidaṃ kulaputtassa padhānatthikassa padhānāyā’ti.“

Prijevod:²⁷

Tada sam, o redovnici, pomislio: „Ovaj je komad zemlje uistinu ugodan, prijazan je šumarak s čistom rijekom koja teče, ugodnih obala. A u blizini je i selo za milodar. To je dovoljno dobro za plemenitog čovjeka koji želi uložiti napor u zadubljenje“.

Tijekom noći Buddha je dosegao trostruko znanje. Pod prvim se znanjem podrazumijeva jasan uvid u prijašnje egzistencije.

Izvorni tekst (MN 19, Dvedhāvitakkasutta):

„So evaṃ samāhite citte parisuddhe pariyodāte anaṅgaṇe vigatūpakkilese mudubhūte kammaniye ṭhite āneñjappatte pubbenivāsānussatiñāṇāya cittaṃ abhininnāmesim̐. So anekavihiṭaṃ pubbenivāsaṃ anussarāmi. Seyyathidaṃ—ekampi jātiṃ ... pe ... iti sākāraṃ sauddesaṃ anekavihiṭaṃ pubbenivāsaṃ anussarāmi.“ [...]

Prijevod:²⁸

I onda, kada je moj usredotočeni um postao pročišćen, jasan, čist, besprijekoran, pokoran, spretan, siguran i stalozen, usmjerio sam ga prema sjećanju na prošle živote. Sjetio sam, tada, mnogih i različitih ranijih života s njihovim odlikama i detaljima [...]

Sadržaj je drugoga znanja jasno poznavanje „karmičkog mehanizma“, odnosno razumijevanje načina na koji bića bivaju podvrgnuta posljedicama svoga djelovanja.

Izvorni tekst (MN 19, Dvedhāvitakkasutta):

27 Prijevod na hrvatski jezik slijedi prijevod B. Sujata na engleski jezik (<https://suttacentral.net/mn26/en/sujato>). Sujato, Bhikkhu (2018.) (pristupano: rujana, 2020.).

28 Prijevod na hrvatski jezik slijedi prijevod B. Sujata na engleski jezik (<https://suttacentral.net/mn19/en/sujato>). Sujato, Bhikkhu (2018.) (pristupano: rujana, 2020.).

„So evaṃ samāhite citte parisuddhe pariyodāte anaṅgaṇe vigatūpakkilese mudubhūte kammaniye ṭhite āneñjappatte sattānaṃ cutūpapātañāyā cittaṃ abhininnāmesim. So dibbena cakkhunā visuddhena atikkantamānusakena satte passāmi cavamāne upapajjamāne ... pe ... ime vata bhonto sattā kāyaduccaritena samannāgatā ... pe ... iti dibbena cakkhunā visuddhena atikkantamānusakena satte passāmi cavamāne upapajjamāne hīne paṇīte suvaṇṇe dubbaṇṇe sugate duggate, yathākammūpage satte pajānāmi.“ [...]

Prijevod:²⁹

I onda, kada je moj usredotočeni um postao pročišćen, jasan, čist, besprijekoran, pokoran, spretan, siguran i stalozen, usmjerio sam ga prema nestanku i ponovnom rađanju bića. Čistim sam božanskim okom vidio bića kako se rađaju i umiru; jedna i uzvišena, lijepa i ružna, na dobrom ili na lošem mjestu. Razumio sam kako se živa bića ponovno rađaju prema svojim djelima. [...]

U trećem je dijelu noći stekao treće znanje, odnosno posvemašnje uvjerenje da se oslobodio kruga rađanja i umiranja.³⁰

Izvorni tekst (MN 19, Dvedhāvitakkasutta):

„So evaṃ samāhite citte parisuddhe pariyodāte anaṅgaṇe vigatūpakkilese mudubhūte kammaniye ṭhite āneñjappatte āsavānaṃ khayañāyā cittaṃ abhininnāmesim. So ‘idaṃ dukkhan’ti yathābhūtaṃ abbhaññāsim, ‘ayaṃ dukkhasamudayo’ti yathābhūtaṃ abbhaññāsim, ‘ayaṃ dukkhanirodho’ti yathābhūtaṃ abbhaññāsim, ‘ayaṃ dukkhanirodhagāminī paṭipadā’ti yathābhūtaṃ abbhaññāsim.“ [...]

Prijevod:³¹

I onda, kada je moj usredotočeni um postao pročišćen, jasan, čist, besprijekoran, pokoran, spretan, siguran i stalozen, usmjerio sam ga prema uništenju kvarnosti. ‘To je patnja’ - spoznao sam ju kakva jest, ‘to je uzrok patnje’ - spoznao sam ga kakav jest, ‘to je nestanak patnje’ - spoznao sam ga kakav jest, ‘to je put koji vodi do nestanka patnje’ - spoznao sam ga kakav jest.

29 Ibid.

30 Lamotte 1988: 16.

31 Prijevod na hrvatski jezik slijedi prijevod B. Sujata na engleski jezik (<https://suttacentral.net/mn19/en/sujato>). Sujato, Bhikkhu (2018.) (pristupano: rujana, 2020.).

2.4. Pokretanje kotača nauka

Nakon što je postigao Probuđenje, Buddha je ostao ispod stabla *bodhīa* prakticirajući zadubljenje (*samādhi*) sedam dana. Po završetku se počeo pitati treba li poučavati sadržaj svoga Probuđenja. Budući da je smatrao da je njegovo učenje (*dhamma*) suptilno i duboko, bojao se da ga drugi neće razumjeti te da će mu to donijeti muku i umor. U pomoć mu je, prema predaji, pritekao nebesnik Brahman Sahampati koji ga je nagovorio da propovijeda i prenosi svoje znanje bićima zarobljenima u *samsāri*, tj. u patnjom prožetom krugu neprestanog prerađanja. Niže je naveden završetak ulomka iz Vinayapiṭake. Tu se Brahman Sahampati obraća Gotami s molbom da poučava. Po završetku razgovara, Gotama iz suosjećanja spram svih živih bića odlučuje propovijedati.

Izvorni tekst (Vinayapiṭaka, Mahāvagga I. 5, 6)

„Atha kho Brahmā Sahampati ekaṃsaṃ uttarāsaṅgaṃ karitvā dakkhiṇañ jānumaṅdalaṃ paṭhaviyaṃ nihantvā yena bhagavā ten’; añjaliṃ paṇāmetvā bhagavantaṃ etad avoca: desetu bhante bhagavā dhammaṃ, desetu sugato dhammaṃ, santi sattā apparajakkhajātikā assavanatā dhammassa parihāyanti.“ [...]

Prijevod:³²

Tada se Brahaman Sahampati, za onoliko vremena koliko je potrebno da jak čovjek ispruži savijenu i savije ispruženu ruku, za upravo toliko vremena, spustio iz svijeta Brahmana, pojavio pred Blaženim i ovako rekao: „Poučavaj, Poštovani! Poučavaj, Blaženi! Poučavaj, Sretni nauk! Postoje bića kojima um nije posve zamagljen. Ne čuju li nauk propast će!

Nakon što je odlučio da će propovijedati i širiti nauk, Buddha se zapitao komu da prvome obznani što je spoznao u noći Probuđenja. Sjetio se dvojice učitelja koji su ga naučavali, ali su ga nebesnici obavijestili da su obojica u međuvremenu preminula. Sjetio se potom petorice isposnika koji su ga napustili kada se odrekao teške trapnje.

Izvorni tekst (Vin. Mahāvagga I. 6, 6, Pañcavaggiyakathā):

„Atha kho bhagavato etadahosi —“kassa nu kho ahaṃ paṭhamaṃ dhammaṃ deseyyaṃ? Ko imaṃ dhammaṃ khippameva ājānissatī”ti? Atha kho bhagavato etadahosi —“bahukārā kho

³² Prijevod na hrvatski jezik slijedi prijevod I.B. Horner i B. Brahmali na engleski jezik (<https://suttacentral.net/pli-tv-kd1/en/horner-brahmali>). Horner, I.B., Brahmali, B. (2014.), (pristupano: rujan, 2020.).

me pañcavaggiyā bhikkhū, ye maṃ padhānapahitattaṃ upaṭṭhahimsu; yannūnāhaṃ pañcavaggiyānaṃ bhikkhūnaṃ paṭhamam dhammaṃ deseyyan”ti. Atha kho bhagavato etadahosi —“kahaṃ nu kho etarahi pañcavaggiyā bhikkhū viharantī”ti? Addasā kho bhagavā dibbena cakkhunā visuddhena atikkantamānusakena pañcavaggiye bhikkhū bārāṇasiyaṃ viharante isipatane migadāye. Atha kho bhagavā uruvelāyaṃ yathābhirantaṃ viharitvā yena bārāṇasī tena cārikaṃ pakkāmi. “

Prijevod:³³

Tada je, o redovnici, Blaženi pomislio: "Sada, komu bih prvome trebao izložiti nauk? Tko će brzo razumjeti nauk?" "Potom sam, o redovnici, pomislio: "Ona je grupa od pet redovnika koja je bila kraj mene kada sam bio odlučan u trapnji bila od velike pomoći. Pretpostavljam da ću prvo izložiti nauk grupi od pet isposnika." Potom sam, o redovnici, pomislio: "Ali gdje trenutno boravi ta skupina od pet redovnika?" "Tada je Blaženi pročišćenim božanskim vidom koji nadilazi ljudski vid vidio da grupa od pet isposnika boravi u blizini Benaresa u Isipatanu, u Parku jelena. Tada je Gospodin, ostajući u Uruveli onoliko dugo koliko je smatrao prikladnim, krenuo put Benaresa.

Svoju prvu propovijed Buddha je održao u Sārnāthu kraj grada Benaresa u Parku jelena (Mṛgadāva). Ta se prva propovijed pred petoricom isposnika naziva „Pokretanje kotača nauka” (*Dhammaćakkappavattana*, skt. *Dhammaćakrapravartana*). Na samome početku propovijedi Buddha okupljenim isposnicima predstavlja „srednji put“ i objašnjava da se sastoji od izbjegavanja dvaju krajnosti: teške trapnje i prepuštanja strastima.

Izvorni tekst (SN 56, 2. *Dhammaćakkappavattanavagga*):

“Dveme, bhikkhave, antā pabbajitena na sevitabbā. Katame dve? Yo cāyaṃ kāmesu kāmasukhallikānuyogo hīno gammo pothujjaniko anariyo anattasaṃhito, yo cāyaṃ attakilamathānuyogo dukkho anariyo anattasaṃhito. Ete kho, bhikkhave, ubho ante anupagamma majjhimā paṭipadā tathāgatena abhisambuddhā cakkhukaraṇī ñāṇakaraṇī upasamāya abhiññāya sambodhāya nibbānāya saṃvattati [...]“

Prijevod:³⁴

33 Prijevod na hrvatski jezik slijedi prijevod I.B. Horner i B. Brahmali na engleski jezik (<https://suttacentral.net/pli-tv-kd1/en/horner-brahmali>). Horner, I.B., Brahmali, B. (2014.), (pristupano: rujan, 2020.).

34 Prijevod na hrvatski jezik slijedi prijevod B. Sujata na engleski jezik (<https://suttacentral.net/sn56.11/en/sujato>). Sujato, Bhikkhu (2018.) (pristupano: rujan, 2020.).

O, redovnici! Dvije su krajnosti kojima ne bi trebali težiti oni koji su otišli u beskućništvo.. Koje dvije? Prepuštanje osjetilnim užicima koji su niski, sirovi, obični, prostački i beznačajni i pribjegavanje samomučenju koje je bolno, prostačko i besmisleno. Izbjegavajući te dvije krajnosti, Tathāgata je, Savršeno probuđeni, iznašao srednji put koji daje uvid, znanje i spoznaju te vodi do mira, direktnog znanja, buđenja i utrnuća [...]“

U nastavku propovijedi Buddha je podijelio svoje saznanje o načelu patnje koje je prikazao kroz „Četiri plemenite istine” (*čattāri ariyasaćcāni*, skt. *čatvāri āryastyāni*).³⁵

Prva plemenita istina (*dukkhaṃ ariyasaćcaṃ*, skt. *dḥukhamāryasatyam*) jest istina o patnji. Prema Hirakawinom opisu (1915: 40) ona nerijetko podrazumijeva rođenje, starost, bolest i smrt. Često se navodi i odvajanje od najbližih, udruživanje s ljudima koje mrzimo, nemogućnost dobivanja onoga što želimo i prijanjanje uz pet agregata (*skandha*).³⁶ Lamotte (1988: 28) pak govori da istina o patnji postavlja pitanje univerzalnosti patnje. Patnja ne proizlazi samo iz bolnih osjećaja, bilo tjelesnih ili mentalnih, koji mogu utjecati na nas. Ona je svojstvena svim „formacijama” (*saṃskāra*), dakle u svim psihofizičkim pojavama postojanja bez obzira na oblik koji je preuzet posljednji. Te su formacije, koje se neprestano pojavljuju i nestaju, prolazne. Budući da su prolazne, one su prožete patnjom koja proizlazi iz njihove nestalnosti.³⁷

Izvorni tekst (SN 56, 2. Dhammaćakkappavattanavagga):

„Idaṃ kho pana, bhikkhave, dukkhaṃ ariyasaccaṃ—jātipi dukkhā, jarāpi dukkhā, byādhipi dukkho, maraṇampi dukkhaṃ, appiyehi sampayogo dukkho, piyehi vippayogo dukkho, yampicchaṃ na labhati tampi dukkhaṃ—saṃkhittena pañcupādānakkhandhā dukkhā.”

Prijevod:³⁸

To je plemenita istina o patnji. Ponovno rođenje je patnja; starost je patnja; bolest je patnja; smrt je patnja; povezanost s onim što ne volimo je patnja; odvojenost od onog što volimo je patnja; ne dobiti ono što zaželiš je patnja. Ukratko, pet odredišnih agregata su patnja.

35 Hirakawa (1915: 40).

36 Lamotte (1988: 28): Pet agregata (*skandha*) su: 1. tjelesnost (*rūpa*): četiri velika elementa (*mahābhūta*) - zemlja, voda, vatra i vjetar te materija (*upādāyarūpa*) izvedena iz četiri glavna elementa.; 2. osjećaj (*vedanā*): osjećaji koji proizlaze iz kontakta s očima, ušima, nosa, jezika, tijela i uma.; 3. percepcija (*saṃjñā*): percepcija boja, zvukova, mirisa, okusa, taktilnih i mentalnih slika.; 4. volja (*saṃskāra*): volje koje se tiču boja, zvukova, mirisa, okusa, taktilnih i mentalnih predmeta.; 5. svijest (*vijñāna*): svijest očiju, ušiju, nosa, jezika, tijela i uma.

37 Lamotte (1988: 27).

38 Prijevod na hrvatski jezik slijedi prijevod B. Sujata na engleski jezik (<https://suttacentral.net/sn56.11/en/sujato>). Sujato, Bhikkhu (2018.) (pristupano: rujan, 2020.).

Druga plemenita istina (*dukkhasamudayaṃ ariyasaćcaṃ*, skt. *duḥkhasamudayaṃāryasatyam*) jest istina o uzroku patnje. Ona nam je objašnjena kroz sâmo postojanje koje zahtijeva patnju za pojedinca zbog osnovnog mentalnog svojstva „žedi“ (*trṣṇā*), a koje leži u suštini svih bića. Ta žed nikada nije zadovoljena; to je želja koja leži u srcu čovjekova nezadovoljstva. Postoje tri tipa žedi: žed za senzualnim objektima (*kāma-trṣṇā*), žed za kontinuiranim postojanjem (*bhava-trṣṇā*) te žed za nepostojanjem (*vibhava-trṣṇā*).³⁹ Prema Lamotteu (1988: 33) fenomen egzistencije ne nastaje slučajno. Pojavom i nestankom egzistencije vlada fiksni zakon ovisnog podrijetla (*paṭićeśasamuppāda*, skt. *pratītyasamutpāda*). Rođenje (*đanman*) jest uzrokovano djelovanjem (*karman*), a samo djelovanje uvjetovano je straću (*kleśa*).⁴⁰

Izvorni tekst (SN 56, 2. Dhammaćakkappavattanaṃ):

„Idaṃ kho pana, bhikkhave, dukkhasamudayaṃ ariyasaccaṃ—yāyaṃ taṇhā ponobbhavikā nandirāgasahagatā tatrataṭṭhābhinandinī, seyyathidaṃ—kāmatanḥā, bhavatanḥā, vibhavatanḥā.“

Prijevod:⁴¹

To je plemenita istina o nastanku patnje. To je žudnja koja vodi ka budućem ponovnom rođenju, pomiješana s užitkom i pohlepom, uživanje u različitim područjima. To je žudnja za senzualnim užicima, žudnja za nastavkom postojanja i žudnja za prekidanjem postojanja.

Treća plemenita istina (*dukkhanirodhaṃ ariyasaćcaṃ*, skt. *duḥkhanirodhaāryasatyam*) jest istina o prestanku patnje i ona se odnosi na iskorjenjivanje žedi. Takvo stanje naziva se nibbāna (skt. nirvāna) jer je um oslobođen svih okova žedi. Nibbāna se još naziva i oslobođenje ili emancipacija (pāli vimutti, skt. vimukti, vimokṣa, mokṣa).

Izvorni tekst (SN 56, 2. Dhammaćakkappavattanaṃ):

„Idaṃ kho pana, bhikkhave, dukkhanirodhaṃ ariyasaccaṃ—yo tassāyeva taṇhāya asesavirāganirodho cāgo paṭinissaggo mutti anālayo.“

Prijevod:⁴²

39 V. i Hirakawa (1915: 40).

40 Lamotte (1988: 33).

41 Prijevod na hrvatski jezik slijedi prijevod B. Sujata na engleski jezik (<https://suttacentral.net/sn56.11/en/sujato>). Sujato, Bhikkhu (2018.) (pristupano: rujan, 2020.).

42 Ibid.

To je plemenita istina o prestanku patnje. To je nestajanje i prestanak te iste žudnje za kojom ne ostaje ništa; dajući je, puštajući je, oslobađajući je i ne pridržavajući je se.

Četvrta plemenita istina (*dukkhanirodhagāminī paṭipadā ariyasaćcaṃ*, skt. *duḥkhanirodhagāminīpratipadāryasatyam*) jest istina o putu koji vodi do prestanka patnje. Put do prestanka patnje osmeročlan je (*ariyo aṭṭhaṅgiko maggo*, skt. *āryāṣṭāṅga – mārga*). Sastoji se od sljedećih dijelova:

1. Ispravno gledište (*diṭṭhi*)
2. Ispravna misao (*sankappa*)
3. Ispravan govor (*vācā*)
4. Ispravno ponašanje (*kammanta*)
5. Ispravan život (*āḍva*)
6. Ispravan napor (*vāyāma*)
7. Ispravna pažnja (*sati*)
8. Ispravna koncentracija (*samādhi*)

Izvorni tekst (SN 56, 2. Dhammacakkappavattanavagga):

„Idaṃ kho pana, bhikkhave, dukkhanirodhagāminī paṭipadā ariyasaccaṃ—ayameva ariyo aṭṭhaṅgiko maggo, seyyathidaṃ—sammādiṭṭhi ... pe ... sammāsamādhi.“

Prijevod:⁴³

To je plemenita istina o načinu prestanka patnje. To je jednostavno ovaj osmeročlani put, kako slijedi: ispravno gledište, ispravna misao, ispravan govor, ispravno ponašanje, ispravan život, ispravan napor, ispravna pažnja i ispravno zadubljenje.

Podijelivši svoja saznanja u prvoj propovijedi, Buddhini učenici dobili su „vid mudrosti“ (*dharmacakra*) te su shvatili da „sve što nastane (*samudaye-dharma*) mora i nestati (*nirodhe – dharma*)“.⁴⁴

Po završetku propovijedi jedan je od isposnika shvatio sadržaj i smisao Buddhine propovijedi, odnosno razumio je da sve što je nastalo mora i propasti ili nestati, čime je u pogon stavljen Kotač nauka. Time je označen početak Buddhina djelovanja koje će trajati sve

43 Ibid.

44 Hirakawa (1915: 41).

do njegove smrti, kao i osnutak redovničke zajednice (*saṅgha*). Njegova poučavanja i propovijedi trajale su 45 godina od Probuđenja. Propovijedao je pretežno središnjom Indijom, najviše na području ondašnjih pokrajina Magadhe i Kosale.

2.5. Ulazak u konačnu nibbānu

Posljednji mjeseci života i smrt Gotame Buddhē opisani su u Mahāparinibbānasutti (DN 16; skt. *Mahāparinirvāṇasūtra*), najduljoj suttī pālijskoga kanona. Više se od dvije trećine teksta može pronaći i u drugim kanonskim tekstovima zbog čega se nerijetko smatra da je ta sutta nastala kompilacijom i proširivanjem postojećih tekstova. Podijeljena je u pet većih cjelina te prati putovanje Buddhē i njegovih redovnika od Rājagahe (skt. Rājagṛha) do Kusināre (skt. Kuśināgar), mjesta Buddhine smrti. Iako je sutta u obliku u kojem je posjedujemo nedvojbeno mješavina mlađih i starijih slojeva te sadrži brojne ulomke u kojima se susreću mitološki i čudesni elementi, ona sadrži i dijelove koji se mogu okarakterizirati kao vjerne uspomene na posljednje mjesec života Gotame Buddhē. Niže su dana dva ulomaka i njihovih prijevoda, a koji se izravno odnose na opis Buddhine starosti, slabosti i smrti.

Izvorni tekst (DN 16, Mahāparinibbānasutta, 3. 51):

*„Paripakko vayo mayhaṃ, parittaṃ mama jīvitaṃ,
Pahāya vo gamissāmi, katam me saraṇam attano,
Appamattā satīmanto susīlā hotha bhikkhavo
Susamāhita-saṃkappā sacittam anurakkhatha.
Yo imasmiṃ dhamma-vinaye appamatto vihessati
Pahāya jāti-saṃsāraṃ dukkhass’; antaṃ karissatīti.”*

Prijevod:⁴⁵

Prezrelih sam godina, ostalo mi je još malo života. Otići ću i napustiti vas, sam sebi utočište. Budite, o redovnici, ustrajni, kreposni i pažljivi. Odlučni u nakani, bdijte nad svojim srcima. Tko bude ustrajan u nauku i disciplini, taj će napustiti krug rođenja i okončati patnju.

Na putu se, nakon obroka u kući kovača Ćunde, Gotama teško razbolio no nastavio je pješaćiti te je stigao u Kusināru, u nasad stabala *sāla*.

Izvorni tekst (DN 16, Mahāparinibbānasutta, 5. 1):

45 Prijevod na hrvatski jezik slijedi prijevod B. Sujata na engleski jezik (<https://suttacentral.net/dn16/en/sujato>). Sujato, Bhikkhu (2018.) (pristupano: rujana, 2020.).

„Atha kho Bhagavā āyasmantaṃ Ānandaṃ āmantesi: ‘Āyāma’; Ānanda yena Hiraññavatiyā nadiyā pārimatīraṃ yena {Kusinārā} Upavattanaṃ Mallānaṃ sāla-vanaṃ ten’; upasaṃkamissāmāti.’

‘Evaṃ bhante’; ti kho āyasmā Ānando Bhagavato paccassosi. Atha kho Bhagavā mahatā bhikkhu-saṃghena saddhiṃ yena Hiraññavatiyā nadiyā pārimatīraṃ yena {Kusinārā} Upavattanaṃ Mallānaṃ sāla-vanaṃ ten’; upasaṃkami, upasaṃkamitvā āyasmantaṃ Ānandaṃ āmantesi:

‘Iṅha me tvaṃ Ānanda antarena yamaka-*{sālānaṃ}* uttara-sīsakaṃ mañcakaṃ paññāpehi, kilanto ‘smi Ānanda, nipajjissāmīti.’

‘Evaṃ bhante’; ti kho āyasmā Ānando Bhagavato paṭissutvā antarena yamaka-sālānaṃ uttara-sīsakaṃ mañcakaṃ paññāpesi. Atha kho Bhagavā dakkhiṇena passena sīha-seyyaṃ kappesi pāde pādaṃ accādhāya sato sampajāno.“

Prijevod:⁴⁶

Tada se Blaženi obratio poštovanom Ānandi: „Krenimo, Ānanda, prema nasadu sāla plemena Malla, u Upavattanu grada Kusināre, na drugu obalu rijeke Hiraññavati“. Poštovani se Ānanda složio i rekao: „u redu, poštovani“. Tada je Blaženi, okružen velikom zajednicom redovnika, krenuo prema nasadu sāla plemena Malla, u Upavattanu grada Kusināre, na drugu obalu rijeke Hiraññavati. Kada je stigao, rekao je poštovanom Ānandi: „Vidi, Ānanda, napravi mi ovdje ležaj s uzglavljem prema sjeveru, između dvaju jednakih stabala sāla. Umoran sam, Ānanda, leći ću“. Ānanda se složio i rekao „u redu, poštovani“ pa je za Blaženoga napravio ležaj s uzglavljem prema sjeveru, između dvaju jednakih stabala sāla. Onda je Blaženi legao na desnu stranu, na svoj desni bok i položio jednu nogu na drugu. Bio je smiren i staložen.

Tijekom svoje posljednje noći, Buddha je prošao kroz četiri stupnja zadubljenja te postigao *nibbānu*. Buddha je umro u osamdesetoj godini života. Njegova se smrt naziva *parinibbāna* ili potpuna/ konačna *nibbāna*.

Izvorni tekst (DN 16, Mahāparinibbānasutta, 6. 10):

„Parinibbute Bhagavati saha parinibbānā mahā*{bhūmi-cālo}* ahosi bhīmsanako lomahaṃso deva-dundubhiyo ca phalimsu. Parinibbute Bhagavati saha parinibbānā Brahmā Sahampati

46 Ibid.

imaṃ gātham abhāsi: Sabbe 'va nikkhipissanti bhūtā loke samussayaṃ, Yathā etādiso Satthā loke appaṭipuggalo Tathāgato balappatto sambuddho parinibbuto'; ti.

Parinibbute Bhagavati saha parinibbānā Sakko devānam indo imaṃ gātham abhāsi: Aniccā vata saṃkhārā uppāda-vaya-dhammino, Uppajjitvā nirujjhanti, tesam vupasamo sukho'; ti. Parinibbute Bhagavati saha parinibbānā āyasmā Anuruddho imā gāthāyo abhāsi: Nāhu assāsa-passāso ṭhita-cittassa tādino.

Anejo santim ārabha yaṃ kālam akarī munī Asallīnena cittena vedanaṃ ajjhavāsaya: Pajjotass'; eva nibbānaṃ vimokho cetaso ahūti.'

Parinibbute Bhagavati saha parinibbānā āyasmā Ānando imaṃ gātham abhāsi: Tadā 'si yaṃ bhīṃsanakaṃ tadā 'si loma-haṃsanaṃ {Sabbākāra}-varūpete Sambuddhe parinibbute'; ti. “

Prijevod:⁴⁷

Kada se Blaženi u potpunosti ugasio, dogodio se moćan i strašan potres od kojega se tijelo kostriješilo, a čula se i grmljavina s neba. Kada se Blaženi u potpunosti ugasio, Brahman je Sahampati izrekao stihove:

*Sva će bića na svijetu iščeznuti
Kada je i takav Učitelj, najbolji na svijetu,
Tathāgata moćni i Savršeno probuđeni iščezao.*

Kada se Blaženi u potpunosti ugasio, Sakka je, vrhovni nebesnik, u tom trenutku, izrekao stihove:

*Promjenjive su sve sastavnice, pojavljuju se pa nestaju,
Nastanu pa se rastoče. Neimanje njih je sreća.*

Kada se Blaženi u potpunosti ugasio, poštovani Anuruddha izrekao je stihove:

*Nema više ni udaha ni uzdaha
Ali je mirnoga srca i bez strasti Mudrac došao do svoga kraja.
Staložen, izdržao je muku.*

Um mu je našao oslobođenje kao plamen kad se ugasi.

Kada se Blaženi u potpunosti ugasio, poštovani je Ānanda izrekao stihove:

47 Ibid.

*Bilo je to strašno, kostriješilo se tijelo
Kada je Savršeno probuđeni, u svemu usavršen, iščezao.*

Budhini ostatci raspodijeljeni su na osam dijelova, odnosno dani su Mallama iz Kušinagare, kralju Ađātaśatruu iz Magadhe, plemenu Lićéhavi iz Vaiśāle, Śakyama iz Kapitalivastua, Bulukama iz Čalakaḷpe, Krauḍyama iz Ramagrame, brahmanima Viśṇudvīpe i Mallama iz Pāpe. Brahman Dhūmrasagoṭra, koji je započeo raspodjelu ostataka, zadržao je urnu koja je sadržavala relikvije. Na koncu su predstavnici Maurya iz Pippalivane, a koji su zakasnili na raspodjelu Buddhinih ostataka, dobili pepeo s lomače.

Nad svim su relikvijama podignute *thūpe* (skt. *stūpa*)⁴⁸ U konačnici je bilo deset *thūpa*; osam ih je sadržavalo relikvije, deveta je podignuta nad urnom, a deseta iznad pepela s lomače.⁴⁹

48 Monumentalni relikvijar i nadgrobni spomenik. V. Lamotte (1988: 311).

49 Lamotte (1988: 23).

3. SANSKRTSKI IZVORI

3.1. Mahāvastu

Mahāvastu ili Veliki predmet pripovijedanja opsežno je djelo buddhističke škole mahāsāṅghika-lokottaravāde. Iako u kolofonu djela stoji da je dio Vinayapīṭake te škole, ono nema mnogo veze s redovničkim pravilima te se samo sporadično osvrće na osnutak redovničke zajednice i redovnička pravila.

Djelo je, kao i pālijska Nidānakathā, podijeljeno u tri veće cjeline. U prvoj se opisuju događaji iz Bodhisattvine karijere u vrijeme buddhe Dīpaṅkare, drugi dio donosi opis događaja od Bodhisattvina rođenja do Probuđenja, dok se u trećoj cjelini može pronaći opis preobraćenja nekih od Buddhinih najvažnijih učenika kao i opis osnutka redovničke zajednice. Iako su pripadnici škole mahāsāṅghika-lokottaravāda vjerovali da je Buddha nadnaravno ili onosvjetsko biće (*lokattara*), postoji samo jedan kratki odlomak koji se bavi njegovom transcendentnom prirodom.⁵⁰

Smatra se da početci ovoga djela sežu u 2. st. pr. n. e. te da je mnogo sadržaja dodano u 4. stoljeću. Tekst na kojem je sačuvan često se naziva buddhističkim hibridnim sanskritom.⁵¹

3.2. Lalitavistara

Lalitavistara (Prostiranje igre ili Opširan prikaz igre) djelo je koje pripada školi sarvāstivādi. Pretpostavlja se da je nastalo početkom nove ere.⁵² Ubraja se, kao i Mahāvastu, u djela sastavljena na tzv. buddhističkom hibridnom sanskritu. Djelo je podijeljeno u dvadeset i sedam poglavlja. Započinje opisom molbe brojnih redovnika i nebesnika koji, okupljeni u gaju Āṣṭi, traže od Buddhe da im ispriča kako je došao do Probuđenja. Buddha započinje pripovijest opisom svoga silaska s nebesa Tuṣita, a završava ju opisom Prve propovijedi koja je održana u Parku jelena, u okolici Benaresa. Lalitavistara sadrži brojne fantastične pripovijesti te se ubraja u djela u kojima se jasno očitavaju mahāyānski utjecaji. Buddha je tako prikazan kao biće koje se manifestira u ovome svijetu kako bi, iz suosjećanja spram svih bića, pokazao put koji vodi do okončanja patnje. Djelo je mješavina starijih i mlađih slojeva, a pretpostavlja se da je zaključeno do 3. stoljeća.

50 Norman (1983: 25).

51 Jones (sv. 2; 1952: x).

52 Lamotte (1988: 654).

3.3. Buddhaćarita

Buddhaćarita ili „Poetički diskurs o Buddhinim djelima" djelo je koje se pripisuje brahmanu Aśvaghōṣi, suvremeniku kralja Kaniške (1. st.). Na kineski jezik preveo ju je Dharmarakṣa, a na tibetski je jezik prevedena u 7. ili 8. stoljeću. Čini se da je samo prvih trinaest poglavlja na sanskrtu napisao Aśvaghōṣa, a da su ostala poglavlja dodana naknadno. Buddhaćarita započinje rođenjem Buddhe, a završava raspodjelom njegovih posvećenih ostataka, odnosno relikvija.

Za razliku od djela kao što su Mahāvastu i Lalitavistara, Buddhaćarita je umjerena u svome opisu Buddhina života i ne inzistira na fantastičnome i začuđujućem. Vjerno prati biografske podatke koji se susreću u Tipiṭaki i ne sadrži značajnija odstupanja od toga pālijskoga predloška.

Buddhaćarita je pisana u stilu klasične kāvye. Narativni i deskriptivni dijelovi obiluju kićenim slikama, figurama stila, kompliciranim metrima i gramatičkim oblicima.⁵³ Književno je to vrlo uspješno i cijenjeno djelo.

Gotovo sva poglavlja Buddhaćarite sadrže i kićene opise prirode. Opisane su mnoge biljke, drveća, kao i geografski važne rijeke i planine kao što su Himalaya, Kailasa, Vidhye itd. Takvi opisi upućuju na izuzetno bogato Aśvaghōṣino znanje o botanici i geografiji. Ističe se također se i njegovo umijeće versifikacije.

53 Lamotte (1988: 591).

Zaključak

Cilj ovog rada bio je prikazati neke od najvažnijih izvora za proučavanje životopisa Gotame Buddhe. Uz pālijske izvore Tipīṭaku i Nidānakathu, ukratko su predstavljene i neki od sanskrtskih izvora koji su imali veliki utjecaj na razvoj znanja o Buddhi i njegovu učenju.

U središnjem se dijelu ovoga rada nastojao dati uvid u izvorne opise ključnih epizoda Buddhina životopisa. Uz izdvojene biografske epizode dani su izvorni ulomci ali i njihovi prijevodi na hrvatski jezik. Time se čitatelju pružio barem djelomičan uvid u sadržaj kanonskih tekstova vezanih uz životopis Gotame Buddhe. Buddhino rođenje najdetaljnije je opisano u *Aścharyābhutadhammasutti* (MN 123), *Mahāpadānasutti* (DN 14), *Nālakasutti Suttanipāte* (Sn. 679–693) te u *Nidānakathi* (ḌātA.). Ulomci *Ariyapariyesanasutte* (MN 26), *Dvedhavitakkasutte* (MN 19), *Mahāsaścākasutte* (MN 36), *Mahāpadānasutte* (DN 14), *Pabbādasutte Suttanipāte* (Sn. 405–424) i *Nidānakathe* (ḌātA. I. 59–65) opisuju Buddhin odlazak u beskućništvo. Prikaz Buddhina Probuđenja nalazi se u ulomcima *Bhayabheravasutte* (MN 4), *Ariyapariyesanāsutte* (MN 26), *Dvedhavittakasutte* (MN 19), *Mahāsaścākasutte* (MN 36), *Mahāvagga Vinayapīṭake* (Vin. I. 1–5), *Mahāpadānasutti* (DN 14) te u *Nidānakathi* (ḌātA. I. 75–76). Začetak se Buddhina javna djelovanja, odnosno Pokretanje kotača nauka, opisuje u *Mahāvagga Vinayapīṭake* (Vin. I. 6, 17–32), *Dhammaścakkappavattanasutti Samyuttanikāye* (SN v. 420–424), *Ariyapariyesanāsutti* (MN 26), *Mahāpadānasutti* (DN 14) i *Nidānakathi* (ḌātA. I. 81–82). Najvažniji se prikaz posljednjih mjeseci života Gotame Buddhe i njegove smrti nalazi u *Mahāparinibbānasutti* (DN 16), a kraći se opis njegove smrti susreće i u *Samyuttanikāyi* (SN 157–159).

Popis pokrata

DN – Dīghanikāya

AN – Aṅguttaranikāya

MN – Maḍḍhimanikāya

SN – Saṃyutanikāya

KN - Khuddakanikāya

ḌātA - Ḍataka

Vin. – Vinayaṭṭaka

Sn. – Suttanipāta

Popis literature

Conze, Edward. 1964. *Buddhist texts through ages – translated from pali, sanskrit, chinese, tibetan, japanese and apabhramsa*. Harper and Row, Publishers, Incorporated. New York

Cowel, Edward B. 1894. *The Buddha-Carita, or The Life of Buddha by Aśvaghōṣa*. Edited and translated by Edward B. Cowell. Cambridge.

David, Rhys. 1894. *Buddhism: being a sketch of the life and teachings of Gautama, the Buddha*. E. and J. B. Young & Co. New York.

David, Rhys. 1911. *Buddhist India*. G. P. Putnam's Sons. New York

Gnanarama, Ven. Pategama. 1997. *The Mission Accomplished - A historical analysis of the Mahaparinibbana Sutta of the Digha Nikaya of the Pali Canon*. Ti-Sarana Buddhist Association. Singapore.

Hirakawa, Akira. 1915. *A History of Indian Buddhism from Śakyamuni to Eary Māhāyana*. University of Hawaii Press. United States of America.

Jones, J. J. 1949. *The Mahāvastu. Vol. I*. Luzac & Company, LTD. London.

Jones, J. J. 1952. *The Mahāvastu. Vol. II*. Luzac & Company, LTD. London.

Katičić, Radoslav. 1973. *Stara indijska književnost – sanskrtska, palijska i prakrtska*. Nakladni zavod MH. Zagreb.

Mills, Laurence K. 2015. Prevedeno za SuttaCentral <https://suttacentral.net/>, (pristupano: rujan, 2020.)

Ñāṇamoli, Bhikkhu. 1972. *The life of the Buddha. According to the pali canon*. BPS Pariyatti Editions. Onalaska.

Nath, Parananda. 2013. *Buddhacarita of Aśvaghōṣa: A critical study*. Assam university. Silchar. https://shodhganga.inflibnet.ac.in/bitstream/10603/39739/5/05_abstracts.pdf (pristupano, rujan 2020.)

Norman, Keneth Roy. 1983. *A history of Indian literature. Pāli literature – including the canonical literature in prakrit and sanskrit of all the Hīnayāna schools of Buddhism*. Otto Harrassowitz. Wiesbaden.

Oldenberg, Herman. 2007. *Buddha. Njegov život, njegovo učenje, njegova zajednica*. Demetra, Filozofska biblioteka Dimitrija Savića. Zagreb.

Sujato, Bhikkhu. 2018. Prevedeno za SuttaCentral <https://suttacentral.net/>, (pristupano: rujan, 2020.)

Tournier, Vincent. 2012. The Mahāvastu and the Vinayaṭaka of the Mahāsāṃghika – Lokottaravādin. The international research institute for advanced Buddhism Soka University. Japan. Str. 87 – 104

Von Hinüber, Oskar. 1996. *Indian philology and South Asian studies. A handbook of Pāli Literature*. Walter de Gruyter. Berlin.

Williams, Raymond B., 1970. *Historical Criticism of a Buddhist Scripture: "The Mahāparinibbāna Sutta"*. Journal of the American Academy of Religion, sv. 38, br. 2, str. 156 – 167. Oxford University Press.

Pālijski kanon dostupan je na sljedećoj poveznici:

<https://suttacentral.net/>, (SuttaCentral, Early Buddhist texts, translations, and parallels)